

KAYKOVUSNING “QOBUSNOMA” ASARI

Zarina Nigmatullo qizi

Samarqand davlat universiteti Kattaqo`rg`on filiali talabasi

Luxmonov O`ralxon

Samarqand davlat universiteti Kattaqo`rg`on filiali talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Qobusnoma” qachon yozilganligi, qay tillarga tarjima qilinganligi, asarni tarbiyaviy jihatlari va eng katta e`tiborlisi xul-atvorga katta e`tibor qaratilgan.

Kalit so`zlar: Asar, Kaykovus, podshoh, pand- nasihat, an`ana, xulq-atvor, tarbiya

Qobusnoma - Sharq va Markaziy Osiyo xalqlari orasida keng tarqalgan axloqiy-ta`limiy asar, fors-tojik badiiy nasrining birinchi va yirik yodgorligi (11-asr). Tabariston (Mozandaron) hukmdori Shams al-Maoliy Qobusning nabirasi Unsur al-Maoliy (Kaykovus, 1021—98) tomonidan fors tilida yozilgan (1082—83) va „Nasihatnomai Kaykovus“ deb atalgan. Shu asarning o`zbekcha tarjimasidir. muallif asarni o`g`li Gilonshohga bag`ishlagan.

“Qobusnoma” asosini Qur`oni karim suralari, Muhammad (SAV)ning faoliyati va ko`rsatmalarini ifodalovchi hadislar, hikmatli hikoyatlar tashkil etadi. Asar 44 bobdan iborat. Dastlabki 4 bobi Haqni tanimoq, Payg`ambarlarning xilqati (yaratilishi), Alloh ne`matiga shukur qilmoq haqida bo`lib, qolgan 40 bobi ota-onani hurmatlash, ilmiy bilimlarni, san`atni egallash, harb, savdo, dehqonchilik ishlari va hunarni o`rganish, odob-axloq qoidalariga rioya etish, farzand tarbiyasi, saxovat va juvonmardlik kabi ko`plab masalalarni o`z ichiga oladi. Asarda hunar va ilm jamiyat taraqqiyotining asosiy omillari deb qaraladi. Odamlar 3 guruhga bo`linib, ularning jamiyatda tutgan o`rni belgilanadi; odamlarning fazilatlar ham 3 guruhga bo`linadi: aqllilik, haqqo`ylik, juvonmardlik.

Ushbu kitobning mazmuni shundan iboratki, shoh Kaykovus o`zining hayotiy tajribalari bilan o`g`li Gilon shohni tarbiyalashni istaydi va o`zining bu pand-nasihatlarini o`g`li uchun eng qimmatbaho meros deb ta`kidlaydi. U o`z asari “Qobusnoma”da o`g`li Gilon shohga murojaat qilib deydi: “Ey farzand, umidim shuki, sen bu pandlarni qabul qilgaysan. Bilgilki, xalqning rusmi odati shundayki, yugurib-elib, qidirib-axtarib dunyodan biror narsa hosil qiladilar va narsalarini o`zlarining yaxshi ko`rgan kishisiga qoldirib ketadilar. Men dunyoda mana shu so`zlarni hosil qildim, sen mening uchun eng qimmatbaho xazinasan. Menga safar vaqti yaqinlashdi, dunyodan nima hosil qilgan bo`lsam, sening oldingga qo`ydim, toki o`zingga bino qo`ymagaysan va o`zingga nomunosib ishlarni qilmagaysan”. Degan jummalari mavjud

Kaykovus dunyodagi mavjudotni bir biri bilan bog'liq va murosasiz deb talqin qiladi. U inson ruhiyatini ham 2 guruhga bo'ladi: jismoniy sezgini modda, ruhiy hissiyotni esa „jon“ bilan bog'laydi va bularning birini moddiy, ikkinchisini ruhiy hayot mahsuli deb ko'rsatadi. Uning fikricha, dunyodagi hamma narsalar yaralishi va mohiyat e'tibori bilan ilohiydir. Guyo, inson Allohni tanimoq uchun avvalambor o'zini bilmog'i, ya'ni „sozga qarab sozandani tanimog'i lozim“, deydi. Bu kabi masalalar kitobda ixcham hikoyatlar, rivoyatlar, she'r va latifalar, maqol va hikmatlar yordamida bayon qilinadi.¹

„Qobusnoma“ rus va G'arb sharqshunoslarining, Sharq olimlari va pedagoglarining diqqatini anchadan beri o'ziga tortib keladi. Asar turk (1432, 1705), uyg'ur (178687), nemis (1811), o'zbek (1860, Ogahiy tomonidan), tatar (1881), fransuz va rus (1886) tillariga tarjima qilingan. Ogahiy tarjimasining 2 qo'lyozma nusxasi O'zbekiston Fanlar akademiyasi Sharqshunoslik institutida, yana bir qo'lyozma nusxasi Sankt-Peterburgda Saltikov-Shchedrin nomidagi Xalq kutubxonasida saqlanadi. „Qobusnoma“ning Subutoy Dolimov tomonidan hozirgi o'zbek tiliga o'girilgan nusxasi Toshkentda 3 marta nashr qilingan.

Yurt taqdiri, ravnaqi yoshlar ta'lim-tarbiyasiga chambarchas bog'liq. Ularning har tomonlama barkamol bo'lib yetishishi mamlakat kelajagining barqarorligini ta'minlovchi asosiy omildir. Turli madaniyatlar va mafkuralar kurashi ketayotgan bugungi vaqtda mustaqil hayotga qadam qo'yayotgan, endigina oqni qoradan ajrata boshlagan farzandlarimiz o'zligini to'liq idrok etib olishiga, o'z to'g'ri yo'llariga tushib olishlarida, asosan katta yoshdagi yoshi ulug' insonlarning hayotiy tajribasi juda qo'l keladi.

Kaykovusning o'zi ta'kidlaganidek, butun bir asr ana shu oxirgi bobida ta'rif bergan juvonmardlar tarbiyasiga bag'ishlangan. Kaykovus unda «... barcha fikr va tushunchalarimning sening uchun kitobga yozdim va har bir ilm, ham hunar va har peshakim bilur edim, hammasini qirq to'rt bobda bayon etdim»¹, deyish bilan har bir yoshning aqliy, axloqiy, jismoniy tarbiyasiga oid turmush tajribasi bilan bog'lagan holda kamolga yetkazish yo'llari va usullarini bayon etgan. Kitobda juvonmardlar egallashi zarur bo'lgan quyidagi yo'nalishlarda ta'lim-tarbiya berish nazarda tutilgan.

XULOSA

Xulosa qilib aytamizki, Kaykovusning katta xizmati shundaki, u yoshlarni hayotga tayyorlashda ularni har tomonlama kamolga yetkazishning nazariy masalalarini amaliy faoliyatga tatbiqi nuqtai nazaridan ifodalashi bilan hamma zamonlarda, har qanday tuzumda ham o'z qimmatini yo'qotmadi va amaliy hayot dasturi sifatida o'z o'rniga ega bo'ldi.

¹ Kaykovus. Qobusnoma. T. 1994.

Adabiyotlar:

1. Sh.Mirziyoyev Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston” nashriyoti, 2021. - 464 bet.
2. Sh.Mirziyoyev Xalqimiz roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. Toshkent: “O'zbekiston”, 2018.
3. Sh.Mirziyoev. Tanqidiy tahlil, qat'iy intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbarning kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - Toshkent. “O'zbekiston”, 2017.
4. Hashimov K., Nishonova S. Pedagogika tarixi. – T.: O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2005.
5. Kaykovus. Qobusnoma. T. 1994.
6. O'zbekiston Pedagogikasi tarixi qo'llanma. Prof. A. Zunnunov tahriri ostida/ T. 1997.
7. Hoshimov K., S. Ochil. O'zbek pedagogikasi antalogiyasi. – T.: O'qituvchi, 2010